

UCHWAŁA

Dnia 12 grudnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo - Kredytowej (...) w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w W. przeciwko T. L.

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Henryki Gajdy-Kwapień oraz Rzecznika Praw Obywatelskich, o zapłatę,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 12 grudnia 2019 r., zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w B. postanowieniem z dnia 26 kwietnia 2019 r., sygn. akt II Ca V,

"Czy syndykowi masy upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo - kredytowej przysługuje roszczenie wobec członków kasy o pokrycie straty bilansowej kasy wyłącznie na podstawie postanowień statutu uchwalonego w trybie art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 5 listopada 2009 roku o spółdzielczych kasach oszczędnościowo - kredytowych (tj. Dz.U. z 2018 roku, poz. 2386), przewidującego podwyższoną odpowiedzialność członków za straty powstałe w kasie do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, bez podjęcia, przed ogłoszeniem upadłości kasy, przez walne zgromadzenie uchwały w sprawie sposobu pokrycia straty zgodnie z art. 38 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 września 1982 roku - Prawo spółdzielcze (tj. Dz.U. z 2018 roku, poz. 1285)?"

podjął uchwałę:

Syndykowi masy upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo - kredytowej nie przysługuje roszczenie wobec członków kasy o pokrycie straty bilansowej kasy w oparciu o

postanowienia statutu przyjęte na podstawie art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo - kredytowych (jedn. tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 2386 ze zm.), wprowadzające podwyższoną odpowiedzialność członków za straty powstałe w kasie do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, jeżeli przed ogłoszeniem upadłości kasy, walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) nie podjęło uchwały o pokryciu w ten sposób straty (art. 38 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze, jedn. tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 1285 ze zm.).

UZASADNIENIE

Zagadnienie prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu wyłoniło się w sprawie, w której wyrokiem z dnia 12 października 2018 r. Sąd Rejonowy w B. zasądził od pozwanego T. L. na rzecz powoda syndyka masy upadłości Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo - Kredytowej w (...) w upadłości likwidacyjnej w (...) (dalej: „SKOK (...)” lub „Kasa”) kwotę 630 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie tytułem pokrycia straty bilansowej Kasy.

Ustalił, że pozwany jest członkiem SKOK (...), która od 19 maja 2015 r. jest w upadłości likwidacyjnej, i wpłacił tytułem udziałów 630 zł. W toku postępowania upadłościowego sporządzono sprawozdanie finansowe z którego wynika, że w 2014 r. wystąpiła strata w kwocie 2 469 289 473,26 zł. Syndyk po stwierdzeniu, że zaliczenie na poczet straty finansowej środków funduszu zasobowego i udziałowego nie pokryło straty uznał, że członkowie Kasy ponoszą odpowiedzialność za stratę finansową za rok 2014 r. w podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, czego konsekwencją było wezwanie ich do dopłaty 100% posiadanych udziałów.

Uwzględniając powództwo Sąd Rejonowy wskazał, że członek spółdzielczej kasy oszczędnościowo - kredytowej (dalej: „SKOK” lub „kasa”) uczestniczy w pokrywaniu jej strat do wysokości zadeklarowanych udziałów,

a odpowiedzialność członków SKOK (...) została podwyższona w statucie tej Kasy (art. 59 ust. 5) do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów.

Podczas rozpoznawania apelacji pozwanego Sąd Okręgowy w B. powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym, przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy nie było dotąd przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. W orzecnictwie sądów powszechnych jest ono oceniane rozbieżnie. Również w piśmiennictwie nie ma zgody co do sposobu jego rozstrzygnięcia. Dominuje jednak - zasługujący na podzielenie pogląd - że bez podjęcia, przed ogłoszeniem upadłości, uchwały walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli) o pokryciu straty bilansowej w wysokości podwójnej wartości udziałów, syndykowi nie przysługuje roszczenie do członków kasy na podstawie art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo - kredytowych (jedn. tekst: Dz. U. z 2018r., poz. 2386, ze zm. - dalej: „u.s.k.o.k.”) z powołaniem na statut kasy, jako samoistną podstawę roszczenia.

Przede wszystkim art. 26 ust. 3 u.s.k.o.k. pozwalający na wprowadzenie do statutu SKOK podwyższonej odpowiedzialności członków za straty powstałe w kasie do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, ma charakter wyjątkowy zwiększając potencjalną odpowiedzialność członków kas za pokrywanie jej strat w stosunku do art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1285, ze zm. - „dalej: „Pr. Spół.”).

Nie ma odpowiednika ani w prawie spółdzielczym ani w przepisach o bankowości spółdzielczej, nie powinien być zatem wykładany rozszerzająco. Problemy interpretacyjne zwiększa jego lakoniczność, nie określa on bowiem precyzyjnie mechanizmu uruchomienia dodatkowej odpowiedzialności członka kasy.

Wprowadzenie zapisu w statucie, który nie dookreśla trybu, warunków oraz terminu uruchomienia rozszerzonej odpowiedzialności członków kasy za jej straty, nie może być samodzielną podstawą roszczenia syndyka, bo pozwala jedynie na

potencjalne (*in abstracto*) obciążenie członków kasy stratami powstałymi w kasie do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów w przypadku strat bilansowych, chyba że walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) przed ogłoszeniem upadłości podjęło uchwałę o pokryciu w ten sposób straty za dany rok bilansowy konkretyzując w ten sposób odpowiedzialność członka kasy.

Zgodnie z art. 38 § 1 pkt 4 Pr. Spół. w zw. z art. 2 u.s.k.o.k. podejmowanie uchwał w sprawie sposobu pokrywania strat należy do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli). Odpowiedzialność ta nie powstaje zatem *ipso iure* z chwilą powstania straty finansowej. Jej zakres będzie każdorazowo uzależniony od treści uchwały, o ile nie zostanie ona wzruszona w postępowaniu sądowym. Uchwała powinna określać sposób pokrycia straty, określić wysokość odpowiedzialności i terminy wnoszenia dopłat. Nie można zatem identyfikować zmiany statutu kasy dokonanej przez walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) wprowadzającej maksymalne granice odpowiedzialności członków kasy z uchwałą walnego zgromadzenia o pokryciu strat. Członek obciążony stratami w kasie na podstawie uchwały znajdującej podstawę w regulacji statutowej wprowadzonej na podstawie art. 26 ust. 3 u.s.k.o.k. musi mieć bowiem zapewnione minimum gwarancji korporacyjnych z zachowaniem prawa do sądu (art. 42 § 3 i 3 Pr. Spół.). Przyjęcie, że ogłoszenie upadłości uchyla te gwarancje z uwagi na cele postępowania upadłościowego jest bezpodstawne, pokrycie straty finansowej kasy przez jej członka nie zostało bowiem pomyślane, jako instrument zaspokajania wierzycieli.

Analogicznie kodeks spółek handlowych wymaga podjęcia uchwały w zakresie nałożenia na wspólników obowiązku uiszczenia dopłat na pokrycie strat finansowych spółki w konkretnej wysokości i określonym terminie (art. 178 § 1 k.s.h.), mimo że w umowie spółki wspólnicy uprzednio uzgodnią możliwość uiszczania dopłat w granicach liczbowo oznaczonej wysokości w stosunku do udziału (art. 177 § 1 k.s.h.). Nie ma wątpliwości, że syndyk w toku postępowania upadłościowego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie może żądać od jej wspólników dokapitalizowania spółki i wezwania ich do uiszczenia dopłat, tylko w oparciu o istnienie zapisu w umowie spółki umożliwiającej potencjalnie

zobowiązanie wspólników do ich uiszczenia, jeżeli nie podjęli w tym przedmiocie uchwały przed ogłoszeniem upadłości.

Za przyjętym stanowiskiem przemawia także wykładnia prokonstytucyjna, odmienne rozwiązanie różnicowałoby bowiem sytuację członków SKOK w upadłości i nie poddanych procedurze upadłościowej, skoro jedni z nich mieliby możliwość zaskarżenia uchwały walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli) do sądu, kwestionując zasadność zwiększenia swojej partycypacji w stratach kasy, a drudzy zostaliby pozbawieni takiej możliwości.

Zgodnie z art. 38 § 1 pkt 4 Pr. Spół. w zw. z art. 2 u.s.k.o.k. podejmowanie uchwał w sprawie sposobu pokrycia strat należy do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia. Dodatkowa odpowiedzialność członkowska może zatem stać się źródłem pokrycia straty jedynie w razie podjęcia uchwały, która ma charakter konstytutywny, członkowie kasy nie mogą być bowiem przymuszani do ponoszenia na rzecz kasy dodatkowych, nieobligatoryjnych świadczeń.

Syndyk nie posiada kompetencji do jej zastąpienia swoją decyzją i wykreowania roszczenia o wypłatę należności w wymiarze podwójnej wartości udziałów, czynność ta bowiem nie mieści się w sferze zarządu majątkiem upadłego. Podstaw do takich działań nie dają przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 498 - dalej: „p.u.” lub „prawo upadłościowe”). Syndyk zgodnie z art. 173 p.u. zarządza i rozporządza mieniem upadłego, a kwota objęta sporem nie weszła w skład masy, przed ogłoszeniem upadłości nie zostały bowiem spełnione warunki pozwalające na przekształcenie potencjalnego uprawnienia kasy wobec członka w wierzytelność o konkretnej wysokości (art. 61 - 62 p.u.) i podjęcia czynności zmierzających do jej ściągnięcia (art. 331 ust. 1 p.u.). Ocenę tę wzmacnia art. 135 Pr. Spół. w zw. z art. 2 u.s.k.o.k., który wyraźnie przyznaje syndykowi jedynie uprawnienie domagania się od członków wpłaty nieuiszczonej części udziału skonkretyzowanego przed ogłoszeniem upadłości, a nie należności odniesionej do wysokości udziału, tym bardziej w podwójnej wysokości. Regulacja ustawowa, a w ślad za nią statutowa, wyznacza jedynie górną granicę odpowiedzialności członka kasy za straty bilansowe. Za przyjętym stanowiskiem przemawiają także istotne względy

pragmatyczne. Wysokość straty może bowiem uzasadniać podwyższenie progu odpowiedzialności członków jedynie częściowo, co wymaga skonkretyzowania ich zwiększonej odpowiedzialności właśnie w treści uchwały.

Regulacja art. 26 ust. 3 u.s.k.o.k. ma służyć wzmocnieniu stabilności finansowej kasy przez zwiększenie zaangażowania środków jej członków i zapewnienie jej dalszego kontynuowania działalności nakierowanej na gromadzenie środków pieniężnych wyłącznie swoich członków, udzielanie im pożyczek i kredytów, przeprowadzanie na ich zlecenie rozliczeń finansowych i pośredniczenie przy zawieraniu umów ubezpieczenia (art. 3 u.s.k.o.k.). Skuteczna stabilizacja finansowa w trakcie upadłości likwidacyjnej nie jest już możliwa, skoro prowadzi ona do optymalnego zaspokojenia wierzycieli poprzez likwidację majątku upadłego (art. 2 ust. 1 p.u.). W takich warunkach podejmowanie decyzji o sposobie pokrycia straty jest bezcelowe, a wykorzystanie tego instrumentu przez syndyka sprzeczne z celem tej regulacji.

Zgodnie z art. 19 ust. 3 Pr. Spół. członkowie spółdzielni, którą jest SKOK, nie odpowiadają wobec wierzycieli spółdzielni za jej zobowiązania. Możliwość obciążenia członków zwiększoną odpowiedzialnością za straty powstałe w kasie nie miało służyć interesom wierzycieli umożliwiając im wyższe zaspokojenie na wypadek ogłoszenia upadłości, a miało zapewniać ciągłość działania kasy. Nie przekonuje zatem argumentacja, że art. 26 ust. 3 u.s.k.o.k. powinien być wykładany z uwzględnieniem celów postępowania upadłościowego, w tym czasie wpłaty członków nie zmierzają już bowiem do zapewnienia stabilności finansowej kasy przez pokrycie strat, a służyłyby wyłącznie zaspokojeniu wierzycieli i pokryciu kosztów postępowania upadłościowego. W sprzeczności z art. 19 ust. 3 Pr. Spół. stałoby zastosowanie pośredniej odpowiedzialności członków kasy wobec wierzycieli za jej zobowiązania w oparciu o rozszerzającą interpretację art. 26 ust. 3 u.s.k.o.k., mimo zakazu bezpośredniego zastosowania takiej odpowiedzialności. Instytucja prawna przeznaczona do innych celów zostałaby w ten sposób wykorzystana do przyrzucenia na członków kas odpowiedzialności wobec wierzycieli wbrew treści art. 19 ust. 3 Pr. Spół. przez zwiększenie aktywów kasy przeznaczonych na ich zaspokojenie.

Zwraca uwagę, że art. 26 ust. 3 u.s.k.o.k. został umieszczony w jej rozdziale 4 poświęconym gospodarce finansowej kas, a nie w rozdziale 6 b dotyczącym połączenia, przejęcia, likwidacji i upadłości kas, odnosi się zatem do okresu w którym kasa prowadzi działalność z ujemnym lub dodatnim efektem. Z przepisów ustawy o SKOK nie wynika też by miał być odpowiednio stosowany w postępowaniu upadłościowym, którego cele kolidują z celami, które ustawodawca chciał osiągnąć tą regulacją. Koncentruje się ona na stosunkach wewnętrznych między kasą, a jej członkiem, a nie relacjach zewnętrznych między kasą, a jej wierzycielami (*pro foro externo*).

Za prezentowanym stanowiskiem przemawia także art. 26 ust. 4 u.s.k.o.k., który stanowi, że jeżeli kasa realizuje program postępowania naprawczego to jej strata bilansowa jest pokrywana w terminie i na zasadach określonych w tym programie. Skoro ustawodawca odrębnie uregulował sposób pokrywania straty bilansowej w okresie postępowania naprawczego, kiedy kasa prowadzi działalność, to tym bardziej uczyniłby to na wypadek ogłoszenia upadłości. Wskazuje to również na brak podstaw do automatycznego uruchamiania zwiększonej odpowiedzialności członków kasy na podstawie art. 26 ust. 3 u.s.k.o.k. i odpowiadającemu mu postanowieniu statutu nie zawierającemu szczegółowej regulacji co do sposobu, trybu i terminów wnoszenia dopłat w związku ze zwiększoną odpowiedzialnością. W rozdziale 6 b poświęconym „Połączeniu, likwidacji i upadłości kas” brak jednak odniesienia do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów. Pojęcie strata użyte w art. 26 ust. 3 u.s.k.o.k. związane jest zatem z prowadzeniem przez kasę normalnej działalności z dodatnim lub ujemnym efektem, kiedy zapewniona jest możliwość niezakłóconego działania walnego zgromadzenia, a nie z upadłością i związanym z nią stanem niewypłacalności.

Za przyjętym w uchwale rozwiązaniem przemawiają także względy systemowe. Postępowanie upadłościowe spółdzielczych kas oszczędnościowo - kredytowych z niewielkimi odrębnościami (art. 441 a p.u.), jest prowadzone jak postępowanie upadłościowe banków (art. 426 - 441 p.u.). Zbliża to sytuację członków SKOK do klientów banków w postępowaniu upadłościowym,

a art. 441 a ust. 3 p.u. stawia ich raczej w sytuacji wierzycieli w zakresie w jakim są deponentami wkładów nie objętych gwarancjami państwowymi.

W orzecznictwie zwrócono uwagę, że ewolucja rozwiązań ustawowych dotyczących kas silniej lokuje je w kategoriach podmiotów prowadzących zwykłą komercyjną działalność depozytowo - kredytową oraz dodatkowe usługi finansowe, a praktyka działania kas dowodzi, że następuje w nich proces formalizacji więzi członkowskiej, systematycznego upodabniania się do banków i pozbywania cech charakterystycznych dla unii kredytowej (por. m.in. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 lipca 2015 r., K 41/12, OTK - A 2015, nr 7, poz. 102 oraz z dnia 18 lutego 2014 r., U 2/12, OTK - A 2014, nr 2, poz. 12). Ponadto, członkami kas w zdecydowanej większości są jednocześnie konsumenci jej usług (art. 22¹ k.c.), którzy podlegają wzmożonej ochronie prawnej z punktu widzenia systemu prawa, co przemawia za zwiększeniem, a nie osłabieniem ich ochrony (por. m.in. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2017 r., III CZP 69/16, OSNC 2017, nr 11, poz. 121).

W konsekwencji Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.

jw